

Зорица Трајкова

МЕТАДИСКУРС

ПРАГМАТИЧКАТА УЛОГА НА МЕТАДИСКУРСНИТЕ МАРКЕРИ ПРИ УБЕДУВАЊЕ

Издава

ДАТАПОНС - Скопје
ул. 1550 бр.52 Индустриска зона Визбегово
02/2401-170, 072/236-617
contact@datapons.com.mk

Наслов и автор(и)

„МЕТАДИСКУРС - прагматичката улога на метадискурсните маркери при убедување“
од Зорица Трајкова

Рецензенти

д-р Елени Бужаровска
д-р Јованка Лазаревска-Станчевска

Директор

Христина Бојаџиева

Главен уредник

Бранко Цветкоски

Лектор

д-р Томислав Трневски

Дизајн на корица

Енис Карахасан-Бошковски

Печати

Датапонс, Скопје, 2019
Тираж: 300 пр.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

81'42:316.64
811.111'276.6:316.64
811.163.3'276.6:316.64

ТРАЈКОВА, Зорица

Метадискурс : прагматичката улога на метадискурсните маркери при убедување / Зорица Трајкова. -
Скопје : Дата Понс, 2019. - 226 стр. ; 21 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 203-214. - Содржи и: Додаток

ISBN 978-608-222-119-9

а) Употреба на јазикот - Метадискурсни маркери - Влијание врз ставови б) Англиски јазик -
Метадискурсни маркери - Влијание врз ставови в) Македонски јазик - Метадискурсни маркери -
Влијание врз ставови

COBISS.MK-ID 110586890

©Датапонс

Изданието е финансиски помогнато од
Министерството за култура на РС Македонија

Зорица Трајкова

МЕТАДИСКУРС

ПРАГМАТИЧКАТА УЛОГА НА МЕТАДИСКУРСНИТЕ
МАРКЕРИ ПРИ УБЕДУВАЊЕ

Скопје 2019

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР	9
За книгата <i>Метадискурс: прагматичката улога на метадискурсните маркери при убедување</i> од Зорица Трајкова	11
ВОВЕД	15
ПОГЛАВЈЕ 1 МЕТАДИСКУРС	19
1. Што е тоа метадискурс?	19
1.1 Пропозициски и метадискурсни значења	20
1.2 Метадискурсни сигнали (маркери)	21
1.3 Класификација на метадискурсот	21
1.3.1 Класификација на метадискурсот во македонскиот јазик	22
1.3.2 Класификација на метадискурсот во трудот	23
1.3.2.1 Текстуален метадискурс	24
1.3.2.2 Интерперсонален метадискурс	26
1.4 Врската на метадискурсот со реториката, жанрот и културата	27
1.4.1 Метадискурсот и реториката	27
1.4.2 Метадискурсот и културата	28
1.4.3 Метадискурсот и жанрот	29
1.4.3.1 Новинарски дискурс: воведниците како жанр	29
1.4.3.2 Медииумски/ телевизиски дискурс: ток-шоуата како жанр	30
1.4.3.3 Судски/ правен дискурс: завршните зборови како жанр	30
ПОГЛАВЈЕ 2 ИСТРАЖУВАЊЕ: МЕТОДОЛОГИЈА	32
2.1 Предмет и цел на истражувањето	32
2.2 Методологија на собирање на јазичниот материјал за анализа (опис на корпусот)	32
2.3 Методологија на анализата на јазичниот материјал	34
2.4 Хипотези	36
2.5 Ограничувања при истражувањето	37
2.6 Придобивки од ова истражување	37
ПОГЛАВЈЕ 3 ОПИС, ДИСТРИБУЦИЈА И АНАЛИЗА НА УПОТРЕБАТА НА МЕТАДИСКУРСНИТЕ МАРКЕРИ	39
3.1 Текстуален метадискурс	39
3.1.1. Текстуални маркери што се употребуваат за додавање аргументи во текстот	39
3.1.2 Текстуални маркери со кои се даваат спротивни аргументи	48

3.1.3	Текстуални маркери со кои се даваат причинско-последични аргументи.....	52
3.1.4	Текстуални маркери со кои се даваат заклучни аргументи.....	57
3.1.5	Текстуални маркери со кои се упатува во текстот или кон друг текст	59
3.1.6	Текстуални маркери што се употребуваат да ја појаснат пропозициската содржина (појаснувачи)	67
3.1.7	Сумирање на резултатите од анализата на текстуалниот метадискурс	80
3.2	Интерперсонален метадискурс	84
3.2.1	Ублажувачи/Hedges	84
3.2.1.1	Прашања за формата и функцијата на ублажувачите	85
3.2.1.2	Ублажувачите и изразувањето модалност	87
3.2.1.3	Класификација на ублажувачите	87
3.2.1.4	Дистрибуција и анализа на употребата на ублажувачите	88
3.2.2	Засилувачи/Boosters	104
3.2.2.1	Класификација на засилувачите	105
3.2.2.2	Дистрибуција и анализа на употребата на засилувачите	106
3.2.3	Маркери за изразување на ставот/ Attitude markers	126
3.2.3.1	Класификација на маркерите за изразување на ставот	127
3.2.3.2	Дистрибуција и анализа на употребата на маркерите за изразување на ставот.	128
3.2.4	Коментар (Маркери што упатуваат на авторот и вклучувачки маркери)	139
3.2.4.1	Маркери што упатуваат на авторот/ Self-mention	140
3.2.4.1.1	Дистрибуција и анализа на употребата на маркерите што упатуваат на авторот	140
3.2.4.2	Вклучувачки маркери/Engagement markers	145
3.2.4.2.1	Дистрибуција и анализа на употребата на вклучувачките маркери	145
3.2.5	Сумирање на резултатите од анализата на интерперсоналниот метадискурс.....	162
ПОГЛАВЈЕ 4 АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО И ДИСКУСИЈА		165
4.1	Анализа на резултатите од дистрибуцијата на метадискурсот во корпусот.....	165
4.2	Анализа на прашалниците за убедливоста на текстовит	168
ПОГЛАВЈЕ 5 КРАЈНИ ЗАБЕЛЕШКИ		194
5.1	Анализа на резултатите од дистрибуцијата на метадискурсот во корпусот.....	194
5.2	Анализа на прашалниците за убедливоста на текстовит	197
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА		201
<i>Додаток/Appendix 1.....</i>		<i>213</i>
<i>Додаток/Appendix 2.....</i>		<i>219</i>

СПИСОК НА ТАБЕЛИ И ГРАФИКОНИ

Табела 1. Дистрибуција на маркерите за изразување адитивни релации.....	42
Табела 2. Дистрибуција на подредувачките маркери	45
Табела 3. Дистрибуција на текстуалните маркери што изразуваат адверсативни релации.....	49
Табела 4. Дистрибуција на транзициските маркери што изразуваат каузални релации.....	53
Табела 5. Дистрибуција на евиденцијалите во корпусот	62
Табела 6. Дистрибуција на појаснувачите во корпусот.....	68
Табела 7. Дистрибуција на појаснувачите во воведниците.....	69
Табела 8. Дистрибуција на појаснувачите во кратките говори	70
Табела 9. Дистрибуција на појаснувачите во завршните зборови.....	71
Табела 10. Дистрибуција на ублажувачите во корпусот	88
Табела 11. Дистрибуција на ублажувачите во воведниците	88
Табела 12. Дистрибуција на ублажувачите во кратките говори.....	89
Табела 13. Дистрибуција на ублажувачите во завршните зборови.....	89
Табела 14. Употреба на глаголите со модално значење во воведниците	90
Табела 15. Употреба на глаголите со модално значење во кратките говори.....	91
Табела 16. Употреба на глаголите со модално значење во завршните зборови	91
Табела 17. Дистрибуција на засилувачите (и ублажувачите) во корпусот	106
Табела 18. Дистрибуција на засилувачите во воведниците	107
Табела 19. Дистрибуција на засилувачите во кратките говори.....	107
Табела 20. Дистрибуција на засилувачите во завршните зборови	107
Табела 21. Употреба на глаголите со модално значење во воведниците	108
Табела 22. Употреба на глаголите со модално значење во кратките говори.....	108
Табела 23. Употреба на глаголите со модално значење во завршните зборови	108
Табела 24. Употреба на епистемичните прилози како засилувачи во воведниците.....	115
Табела 25. Употреба на епистемичните прилози како засилувачи во кратките говори.....	115
Табела 26. Употреба на епистемичните прилози како засилувачи во зав. зборови	115
Табела 27. Дистрибуција на маркерите за изразување на ставот во корпусот.....	128
Табела 28. Дистрибуција на маркерите за изразување на ставот во воведниците.....	129
Табела 29. Дистрибуција на маркерите за изразување на ставот во кратките говори	129
Табела 30. Дистрибуција на маркерите за изразување на ставот во завршните зборови	129
Табела 31. Дистрибуција на маркерите што упатуваат на авторот во македонскиот корпус	141
Табела 32. Дистрибуција на маркерите што упатуваат на авторот во англискиот корпус	142
Табела 33. Дистрибуција на вклучувачките маркери во корпусот.....	145
Табела 34. Дистрибуција на вклучувачките маркери во англискиот корпус.....	146
Табела 35. Дистрибуција на вклучувачките маркери во македонскиот корпус	147

Граф.1 Дистрибуција на текстуалниот метадискурс во корпусот.....	81
Граф.1.1 Дистрибуција на текстуалните маркери во воведниците.....	81
Граф.1.2 Дистрибуција на текстуалните маркери во кратките говори	82
Граф.1.3 Дистрибуција на текстуалните маркери во завршните зборови	83
Граф.2 Дистрибуција на интерперсоналниот метадискурс во корпусот	162
Граф.2.1 Дистрибуција на интерперсоналните маркери во воведниците	163
Граф.2.2 Дистрибуција на интерперсоналните маркери во кратките говори.....	163
Граф.2.3 Дистрибуција на интерперсоналните маркери во завршните зборови	164
Граф. 3 Дистрибуција на метадискурсот во корпусот	165
Граф. 4 Дистрибуција на метадискурсот во воведниците	166
Граф. 5 Дистрибуција на метадискурсот во кратките говори.....	166
Граф. 6 Дистрибуција на метадискурсот во завршните зборови.....	167
Граф. 7 Употреба на метадискурсот и силата на убедливост во МВ-сум. резултати	171
Граф. 7.1 Употреба на метадискурсот и силата на убедливост во МВ.....	172
Граф. 8. Употреба на метадискурсот и силата на убедливост во АВ-сум. резултати	174
Граф. 8.1Употреба на метадискурсот и силата на убедливост во АВ.....	174
Граф.9 Употреба на метадискурсот и силата на убедливост во МКГ- сум. резултати	179
Граф. 9.1 Употреба на метадискурсот и силата на убедливост во МКГ	179
Граф. 10 Употреба на метадискурсот и силата на убедливост во АКГ-сум. резултати.....	182
Граф. 10.1. Употреба на метадискурсот и силата на убедливост во АКГ	183
Граф.11 Употреба на метадискурсот и силата на убедливост во МЗЗ	186
Граф.12 Употреба на метадискурсот и силата на убедливост во АЗЗ	189

УПОТРЕБА НА КРАТЕНКИ:

МВ – македонски воведници

АВ – англиски воведници

МКГ – македонски кратки говори

АКГ – англиски кратки говори

МЗЗ – македонски завршни зборови

АЗЗ – англиски завршни зборови

Пр.

МВ-2 – (бројот 2 се однесува на воведникот под реден број 2)

АКГ-9 – (бројот 9 се однесува на краткиот говор под реден број 9) итн.

ПРЕДГОВОР

Овој труд се базира главно врз мојата докторска дисертација¹ и претставува анализа на употребата на јазикот во контекст и влијанието што го имаат контекстуално употребените јазични конструкции врз перцепцијата на текстот (говорен и/или пишан) од страна на неговите восприемачи. Конкретно, трудот е резултат на околу петгодишно научно проучување на употребата на т.н. метадискурсни јазични маркери кои му помагаат на еден автор да 'зборува' за својот текст, да го упати кон конкретни читатели/ слушатели кои треба да го интерпретираат на начин кој би ја остварил замислената цел на авторот. Овој труд претставува обид за подлабоко проучување и навлегување во областа на метапрагматиката, како дел од макропрагматиката, преку анализа на пишан и говорен дискурс од различни жанрови.

Мојот интерес за оваа тема е повеќестран. Главна мотивација за изработката на овој труд ми беше научната оправданост и општествена потреба за истражување во оваа насока. Една од причините е што досега во Македонија не се направени потемелни истражувања од оваа област и од ваков тип, така што сметам дека овој труд ќе даде значаен научен придонес за односната проблематика и дека ќе отвори простор за идни, уште попродлабочени истражувања, кои, секако, ќе ја надополнат тематиката во оваа област.

Она што ме интересираше е да откријам на кој начин се употребува јазикот со цел да се 'креираат' општествено прифатливи вистини. Поточно, сакав да одговорам на прашањето: Дали за да се убедат читателите/ слушателите во некоја вистина, се доволни само изнесените аргументи од страна на пишувачите/ говорителите или пак, изборот на јазичните средства при градењето на аргументите придонесува луѓето да веруваат дека е нешто вистина, а дека нешто друго не е вистина?

Трудот се состои од шест дела, вовед и пет поглавја. Во **воведниот** дел се дава краток преглед на мотивите за креирање на овој труд, се воведува читателот во основите на убедувањето како перлокуторен чин и метадискурсот кој влијае врз убедливоста на текстот (говорен или пишан). Тука се поставени и основните цели на трудот. Во **првото поглавје** е даден теориски осврт на поимот метадискурс, се прави класификација на метадискурсниот маркери и се разгледува врската на метадискурсот со реториката, жанрот и културата. Во **второто поглавје** се воведува истражувањето кое беше спроведено со цел да се покаже конкретната употреба на метадискурсниот маркери во текстот. За таа цел се опишува корпусот и методологијата која е применета во истражувањето, се дава осврт на некои ограничувања при анализата и на научните придобивки од конкретниот труд. Во **третото поглавје** се опишуваат двата типа маркери коишто се предмет на анализа: текстуалните и интерперсоналните, и се разгледува нивната поединечна дистрибуција и прагматичка функција во целокупниот корпус. Понатаму, во **четвртото поглавје**, следува дискусија на добиените резултати т.е. се разгледува дистрибуцијата на метадискурсот во корпусот,

¹ Докторската дисертација под наслов: *Прагматичката улога на метадискурсниот маркери при градењето и постигнувањето убедување во пишаниот и во говорниот текст во англискиот и во македонскиот јазик*, беше изработена под менторство на проф. д-р Елени Бужаровска и одбранета во 2013 година

а потоа се анализираат резултатите од прашалниците за убедливоста на текстовите и се споредуваат со употребата на метадискурсот поединечно во секој жанр. Во **петтиот и последен дел** се поместени крајни забелешки и заклучоци од трудот и целокупното истражување.

Пред да преминете на понатамошно читање, би сакала да изразам неколку зборови на благодарност до оние кои се најзаслужни за реализирањето на овој труд. Најпрвин, ја изразувам мојата искрена благодарност до проф. д-р Елени Бужаровска, која ми беше ментор на докторската дисертација и која несебично и напорно работеше со мене во текот на целиот процес на создавање на делото и ми даваше бројни конструктивни предлози за подобрување на текстот. Голема благодарност ѝ должам и на проф. д-р Керен Адамс (Keren Adams) од Државниот Универзитет Аризона во Аризона, САД, под чие менторство и водство се поставија темелите на овој труд за време на мојот престој во САД во 2009 година. Исто така изразувам искрена благодарност и на проф. д-р Томислав Треневски за лекторирањето на текстот. Посебна благодарност им изразувам и на студентите од Катедрата по англиски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, Скопје и на студентите од Државниот Универзитет Аризона во Аризона, САД, за нивната соработка и учество во делот на истражувањето. На крај, изразувам огромна благодарност и до моето семејство за нивната безрезервна поддршка во текот на целиот процес на реализација на ова дело.

Авторот

**За книгата *Метадискурс: прагматичката улога на
метадискурсните маркери при убедување*
од Зорица Трајкова**

Книгата *Метадискурс: прагматичката улога на метадискурсните маркери при убедување* од авторот д-р Зорица Трајкова пополнува една празнина од областа на науката за јазикот во македонската лингвистика. Таа е израз на интересот на авторот кон употребата на јазикот како инструмент за манипулација преку јазикот, појава која се повеќе станува актуелна во општествените збиднувања кај нас и во светот. Познато е дека целта на политичарите, политиколозите и новинарите е да ги убедат своите читатели и слушатели во своите ставови изнесени преку текстови и говори. Но убедувањето не се состои само од давање аргументи туку важен е и начинот на кој тие го презентираат и организираат текстот. Изнесената аргуменација за да биде посилна редовно е пропратена со употребата на т.н. метадискурсни јазични маркери. Под метадискурс се подразбираат јазичните средства со помош на кои авторот на текстот „манипулира“ со читателот или слушателот за да го убеди во нешто. Тие средства имаат различна форма (лексички единици, изрази, реченици) па затоа се користи терминот „маркери“. Употребата на таквите маркери му помага на авторот на дадениот текст да ги наведе читателите/ слушателите кон саканата интерпретација на текстот/ говорот. На тој начин, авторот делува врз мислењето на читателот со што успева да го убеди или разубеди за нешто, или да го натера да ги прифати изнесените ставови. Од таа причина, метадискурсни јазични маркери функционираат како инструменти на јазичната манипулација, посебно во политиката, маркетингот, судството и новинарството.

Главната заслуга на овој пионерски труд е дека авторката, избирајќи една сосема нова тема во македонската наука за јазикот, ја применила методологијата на една нова научна област како што е анализа на метадискурсот врз македонскиот материјал. Покрај јасната структура и богатата библиографија со најнови извори од предметната литература трудот на д-р Трајкова внесува свежина и во поглед на самиот материјал што се анализира, бидејќи предметот на истражување се автентични текстови, што го зголемува значењето на анализата. Текстовите им припаѓаат на судскиот и на медиумскиот дискурс во двата јазика: дел од усното јазично изразување во судството и на телевизија (завршни зборови на адвокатите во суд, кратките говори на учесниците на ТВ дебати), како и пишани новинарски текстови (воведници во весници).

Главната претпоставка во овој труд е дека бројот и типот на употребени маркери влијае врз убедливоста на текстот. За да ја докаже хипотезата авторката ги поставува следните цели кои се: (а) утврдување на инвентарот на текстуалните и интерперсоналните метадискурсни маркери во македонскиот и во англискиот јазик; (б) утврдување на разликата во употребата на маркерите во текстови од различни жанрови во двата јазика, (в) утврдување на влијанието што го имаат овие маркери во убедувањето на читателите или слушателите на односниот текст.

За постигнување на поставените цели авторката избира метод единствено оправдан при анализа на формално различни средства, а тоа е анализа што поаѓа од значењето кон формата: во трудот не се анализира некоја поединечна конструкција или лексема, туку се обработуваат мноштво конструкции меѓусебно поврзани со една функција. Анализата се базира врз статистичка обработка на добиените податоци од автентичен снимен и пишан материјал од англискиот и македонскиот јазик. Резултатите на анализата на овој материјал се поткрепени со резултатите од прашалници поврзани со перцепцијата на говорителите за убедливоста на секој анализиран текст.

Во поглед на структурата, книгата е логички организирана во пет дела. Во воведот и првото поглавје се објаснуваат мотивите и потребата за проучување на оваа тема и дадени се основните теориски поставки врз кои се темели истражувањето. Првите две поглавја ги претставуваат резултатите на првото истражување кое се базира врз анализа на корпусот што се состои од 18 воведници, 18 извадоци од ток-шоуа и 10 *завршни зборови* од судења, (ист број на македонски и англиски текстови). Анализата е насочена кон утврдување на дистрибуција на маркерите на три различни нивоа: одделно во секој од двата јазици, во пишан наспрема говорен текст и дистрибуција на маркерите помеѓу трите жанрови. По извршената анализа на текстовите од корпусот, сите маркери се класифицираат според нивната функција во подгрупи, а почестите маркери семантички се анализираат.

Во четвртото поглавје е претставено второто истражување во кое се анализира врската помеѓу употребата на метадискурсните маркери и нивото на убедливост на секој од овие текстови. Ова истражување е вршено со прашалник во кој учествуваат американски и македонски испитаници (по сто и дваесет родени говорители од секоја земја). Петтото поглавје претставува споредба помеѓу двете истражувања со заклучоци кои се однесуваат на прагматичката улога на метадискурсните маркери во пишаните и говорните текстови во македонскиот и во англискиот јазик.

Заклучоците на анализата се посебно релевантни за меѓукултурната прагматика, бидејќи откриваат дека во истите жанрови македонските говорители имаат различни тенденции во употребата на интерперсоналниот метадискурс од американските говорители. Од првото истражување, кое е квантитативно ориентирано, произлегува дека постои значителна разлика во употребата на овој тип маркери во *завршните зборови* кај англиските текстови. Авторката претпоставува дека тоа се должи на различен формат на овој жанр во двете општества. Во *воведниците* најчесто се среќаваат *вклучувачките маркери* (почесто во македонскиот корпус), што покажува дека македонските колумнисти ја нагласуваат својата присутност во текстот повеќе од нивните американски колеги, а пак американските колумнисти се обидуваат да влијаат врз мислењето на читателите преку други маркери (*појаснувачи, ублажувачи, засилувачи и маркери за изразување на ставот*).

Резултатите од второто квалитативно истражување (со прашалникот) покажуваат дека постои поврзаност меѓу употребата на метадискурсот и степенот на убедливост на текстовите. Испитаниците ги оценија како помалку убедливи текстовите со најголема употреба на метадискурс, а како најубедливи - со средна застапеност на метадискурсните маркери. Тоа значи дека освен метадискурсот, големо влијание за убедливоста на еден текст има изборот на темата, добро поставена аргументацијата и јасна структура на текстот.

Можеме да заклучиме дека книгата *Метадискурс: прагматичката улога на метадискурсните маркери при убедување* го поттикнува понатамошното теориско истражување на метадискурсот во различни типови жанрови, со што придонесува за развој на македонистиката во нови насоки. Од друга страна, книгата ја подигнува прагматичката свест кај македонските говорители, бидејќи покажува дека во денешниот свет на динамични меѓукултурни контакти треба да се познаваат средствата за постигнување убедување, односно говорителите треба да станат посвесни за манипулативната моќ на јазикот.

Покрај значајниот теориски придонес, книгата има и практична апликација. Резултатите од овој труд ќе им помогнат на наставниците да ги обучат своите студенти да користат техники за постигнување подобра аргументација при пишување на разни формални текстови (есеи, писма, проекти и сл.), но и во нивната секојдневна комуникација како и кога да користат метадискурсни маркери за убедување. Во Р. Македонија досега не се направени потемелни истражувања од оваа област и од ваков тип, така што сметам дека овој труд ќе даде значаен научен придонес за односната проблематика и дека ќе отвори простор за идни, уште попродуктивни истражувања, кои, секако, ќе ја надополнат тематиката во оваа област.

д-р Елени Бужаровска

1.06.2019, Скопје